

Disciplin

Till

Konungen

Läroverkslärarnas riksförbund har med oro iakttagit de växande svårigheterna för lärarna på grundskolans högstadium att meddela undervisning i ordnade former. Med de förhållanden som nu råder i många högstadieskolor kan klassrummet definitivt inte betecknas som en acceptabel arbetsmiljö. De senaste årens utveckling rimmar illa med det synsätt som låg till grund för skolreformen och som syftade till en undervisning, vilken eleverna själva upplever som meningsfull och inriktad på att tillgodose deras individuella behov.

Även om disciplinproblem otvivelaktigt förekommer inom alla skolformer och på alla stadier, är de utan jämförelse mest besvärande på grundskolans högstadium. Detta bestyrkes av den undersökning rörande förhållandena vid Stockholms skolor, vilken offentliggjordes för ett och ett halvt år sedan av den kommunalt tillsatta s.k. Mentalkommittén. Under en begränsad period om två veckor gav nära hälften av eleverna på högstadiet prov på sådana av lärarna observerade beteendestörningar, vilka påverkade undervisningssituationen i negativ riktning. För mellan 10 och 15 procent av elevantalet återkom störningarna så ofta, att mera omfattande elevvårdande åtgärder tedde sig befogade, medan den verkligt svårhanterliga gruppen utgjorde ungefär 2 procent av samtliga.

Skillnader kunde noteras mellan de olika kategorierna elever i vad gäller beteendestörningarnas art. Den stora gruppen utmärktes av brister i det allmänna uppträdandet: oro, pratighet, slarv och bristande hänsyn mot kamrater och lärare. Mera allvarliga förseelser förekom däremot relativt sällan, och de begicks av ett fåtal elever.

Problemen tycks framför allt vara lokaliserade till större tätorter, även om de inte är lika påtagliga vid alla skolor. Situationen förvärras av den kännbara bristen på lärare vid högstadieskolorna. I Stockholm saknar uppskattningsvis en tredjedel av lärarna på högstadiet behörighet att undervisa. Omvänt bidrar säkerligen de svåra arbetsförhållandena i sin tur till att skärpa bristen, på så sätt att många kompetenta lärare stöts bort.

Skolans lärare bär självfallet ett primärt ansvar för elevvården. Lärarna måste då också ha rätt att kräva att sådana hjälpmedel ställs till deras förfogande, att de garanterar någorlunda drägliga arbetsförhållanden. Dessa elementära villkor synes för närvarande inte vara uppfyllda vid ett betydande antal högstadieskolor i flera skolkommuner. Många lärare, speciellt sådana utan tidigare erfarenhet av yrket, saknar därför möjlighet att ens tillnärmelsevis förverkliga skolans målsättning i undervisningen, och de utsätts själva för hot om våld och direkta fysiska övergrepp.

Läroverkslärarnas riksförbund ser utomordentligt allvarligt på denna utveckling i en för medlemmarna vital angelägenhet. Denna utveckling måste nu brytas. Organisationen är emellertid också medveten om, att svårigheterna ej kan övervinnas med hjälp av enkla, generella rekommendationer. För att i positiv anda medverka till att lösa krisen inom elevvården har Läroverkslärarnas riksförbund för sin del velat framlägga följande konkreta förslag.

Anpassningsklasser

Den enda möjligheten att lösa ett akut disciplinproblem och samtidigt upprätthålla ordning och arbetsro är många gånger att från klassrummet avlägsna den elev, vilken är

orsak till störningen. En sådan åtgärd måste kunna sättas in snabbt och skall dessutom om möjligt förhindra ett upprepande, vilket bland annat förutsätter att eleven själv upplever den som meningsfull. De alternativ som för närvarande står till buds är främst utvisning, avstängning samt överflyttning till specialklass (observationsklass). Utvisningen avser endast återstoden av lektionen, under det att de båda andra åtgärderna får så viktiga konsekvenser för eleven, att de enligt skolstadgan som regel skall föregås av en grundlig utredning. Många gånger kommer de därför att sättas in alltför sent. I en del fall är dessutom utvisning eller avstängning olämpliga av det skälet, att eleverna inte uppfattar dem som korrektiva åtgärder.

Skolstadgan medger att särskild observationsundervisning 2-3 lektioner i veckan anordnas för elever med mera tillfälliga anpassningsproblem. Den särskilda observationsundervisningen har där den prövats slagit väl ut, men åtgärden har sin givna begränsning i det förhållandet, att den omfattar ett litet antal lektioner. I några kommuner har därför vuxit fram tanken att inrätta permanenta anpassningsklasser eller anpassningskliniker, till vilka elever med allvarligare eller för undervisningen särskilt besvärande beteenderubbningar omedelbart kunde överflyttas genom beslut av skolans rektor.

Det primära syftet med anpassningsklasserna skulle vara att om möjligt åstadkomma en bättre social anpassning i en liten grupp. Av det skälet får inte elevantalet vara alltför stort; den övre gränsen bör ligga vid 10-15 elever. I spetsen för klassen skulle stå en lärare med särskild fallenhet för och helst även utbildning för uppgiften. I övrigt bör undervisningen i anpassningsklasser på högstadiet bedrivas med ett begränsat antal lärare och på sådant sätt att inte luckor uppstår i elevernas kunskaper.

Elever som placerats i anpassningsklass kommer som regel inte att stanna där permanent. Med ledning av de iakttagelser som görs av klassföreståndare och övriga lärare kan specialisterna inom elevvården kopplas in på de besvärligare fallen och företa nödvändiga utredningar. Resultatet av dessa kan

bli en överflyttning till observationsklass; i andra fall att eleven efter någon tid återföres till normalklassen.

Det är med denna konstruktion inte tekniskt möjligt att för något enskilt tillfälle ange exakt, hur många elever en anpassningsklass kommer att omfatta, allra minst om uppgiften skall lämnas före terminens början. Några minimikrav i fråga om elevantalet för att en sådan klass skall få inrättas kan därför inte anges. Klassen bör vid läsårets början existera som en fast institution med vissa avdelade lärare, men vid denna tidpunkt som regel utan elever.

LR föreslår

att kommunerna utan hinder av gällande bestämmelser rörande specialundervisning skall medges rätt att under en försöksperiod inrätta anpassningsklasser på grundskolans högstadium i enlighet med de riktlinjer som här angivits.

Förbundet hemställer vidare

att anpassningsklasser liksom även observationsklasser skall kunna inrättas utan hinder av den i skolstadgan angivna begränsningen av antalet specialklasser till i regel 15 procent av antalet normalklasser i kommunen.

Beslut om avstängning

Med de inskränkningar som tidigare diskuterats kan avstängningen vara en effektiv elevvårdande åtgärd. För närvarande är dock proceduren alltför omständlig. Ärende om avstängning avgöres av skolstyrelsen sedan frågan hänskjutits dit av skolans rektor. Denne skall dessförinnan ha inhämtat klasskonferensens uppfattning. Skolstyrelsen skall för sin del innan beslutet fattas samråda med barnavårdsnämnden samt bereda eleven och föräldrarna tillfälle att yttra sig.

Skolöverstyrelsens tillämpningsföreskrifter medger visserligen ett något smidigare förfarande genom att beslutanderätten delegeras till avdelning eller ledamot av skolstyrelsen eller befattningshavare vid skolan. Förbundet finner emellertid inte denna delegationsmöjlighet till

fyllest. Det är angeläget att tillskapa ett system som innebär snabbare ingripanden.

Läroverkslärarnas riksförbund föreslår därför att en lämplig instans inom skolan generellt ges rätt att temporärt avstänga elev från undervisningen. Sådant beslut skall prövas av skolstyrelsen vid närmast följande sammanträde.

Samarbetsnämnder

En god elevvård kräver samarbete mellan de parter, som direkt berörs av arbetsförhållandena i skolan: målsmän, elever och lärare. Beklagligt nog finns inga fasta organ inrättade för detta samarbete. Tomrummet bör fyllas av en samarbetsnämnd med representanter för lärare och övrig personal vid skolan liksom för elevrådet och föräldraföreningen.

Samarbetsnämnden skulle främst ha till uppgift att föreslå ordningsregler för skolan, att diskutera allmänna uppförande- och ordningsfrågor på ett principiellt plan, att föreslå åtgärder för att underlätta arbetet i skolan, liksom att behandla önskemål av olika slag från lärarna och övrig skolpersonal samt från elever och föräldrar.

Läroverkslärarnas riksförbund föreslår att samarbetsnämnd skall inrättas vid varje högstadieskola enligt dessa riktlinjer.

Skolkuratorer

På grundskolans låg- och mellanstadium ligger den kurtiva verksamheten främst i händerna på klassläraren, men då eleverna når upp på högstadiet krävs en förstärkning av den elevvårdande personalen. Anledningen är delvis den tidigare redovisade ökningen av andelen elever med anpassningsproblem. En starkt bidragande orsak är också övergången från klasslärar- till ämneslärarsystem. Varje lärare på högstadiet, klassföreståndaren inbegripen, ger endast ett litet antal lektioner i varje klass och får med nödvändighet en sämre kontakt med eleverna än klasslärarna på lägre stadier.

Det är inte minst ur elevvårdssynpunkt angeläget att genom olika åtgärder underlätta klassföreståndarens arbete i den egna klassen. Förbundet avser att i en separat framställning återkomma till de problem som är förenade med klassföreståndarskapet och med förslag till sådana åtgärder, som kan leda till att denna institution förstärkes.

Även om åtgärder i den riktningen vidtas kvarstår behovet av särskilda befattningshavare inom elevvården för elever med anpassningsproblem. Flera kommuner har på eget initiativ inrättat skolkuratorstjänster, och erfarenheterna av verksamheten är genomgående goda. Många gånger ger en hänvisning till kuratorn för enskilt samtal större effekt än ett ingripande från klassföreståndarens sida. Kuratorerna har vidare med gott resultat anlitats för särskild observationsundervisning med mindre grupper av elever. De har naturligtvis också andra uppgifter. Verksamheten är till en betydande del av förebyggande art och förhindrar på så sätt att anpassningssvårigheter resulterar i disciplinproblem.

På längre sikt bör kommunerna av staten åläggas att inrätta kuratorstjänster, varvid även anges i vilken omfattning detta skall ske. I gengäld bör statsbidrag utgå efter bestämda normer.

I avvaktan på en sådan reform föreslår LR att statligt stöd skall kunna utgå till kommuner, vilka inrättar kuratorsbefattningar vid det obligatoriska skolväsendet.

Kontaktlärare

Den stora andelen icke behöriga lärare på högstadiet gör det önskvärt att någon befattningshavare finns tillgänglig, som kan instruera och handleda de oerfarna lärarna. Stockholms stad har med viss framgång gjort försök med särskilda kontaktlärare för denna uppgift. Det är angeläget att verksamheten utsträcker till andra kommuner, och att den kan erhålla statligt stöd. Förbundet föreslår därför att särskilda kontaktlärare skall finnas vid sådana skolor där disciplin-

problemen är svåra och där andelen lärare utan behörighet för eller längre erfarenhet av yrket är stor. Dessa kontaktlärare skulle tjänstgöra som instruktörer för vikarier och andra nyanställda lärare samt hjälpa dem över de första dagarnas undervisning.

Förbundet hemställer

att kommun skall medges rätt att vid högstadieskola som har en stor andel icke behöriga lärare engagera en särskild kontaktlärare med nedsatt undervisnings-skyldighet.

Avslutningsvis vill LR framhålla, att störningarna i klassrummet måste ses som ett symptom på bristande balans mellan å ena sidan elevernas attityder och handlingsnormer, å andra sidan det beteende skolan fordrar av dem. De åtgärder som förbundet här föreslagit skall göra det möjligt för befattningshavarna inom elevvården att snabbt gripa in för att kartlägga orsakerna till anpassningssvårigheterna och vidta lämpliga åtgärder. Tyvärr har man en mycket ofullständig kännedom om orsakerna bakom disciplinsvårigheterna. Här erbjuder sig angelägna uppgifter för den pedagogiska forskningen. Först när det komplicerade samspelet mellan olika faktorer bakom disciplinsvårigheterna bättre kunnat klarläggas, kan man hoppas på att helt eliminera dessa svårigheter. Det är därför angeläget att skolforskningen intensifieras och att den får statsmakternas ekonomiska stöd.

Stockholm den 28 april 1964

Underdånigst

Läroverkslärarnas riksförbund

Olle Anderberg

Förbundsordförande

/

Rolf Wikstrand